

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

Üllői-út 2. szám, III. em.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félre ... .. 6 frt
negyedévre .. 3 * A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztői irodába.

TARTALOM: Polgári házasság. I. Dr. Kováts Gyula ügyvédtől. II. Sztéhló Kornél ügyvédtől. — A budapesti ügyvédi kamara közgyűlése. Dr. Sík Sándor ügyvédtől. — A jogi oktatás Németországban. Dr. Nagy Dezsőtől. — Jogirodalom. Helmbacher Nándor kir. alügyésztől. — Külföldi jogélet. Dr. Dell'Adami Rezső ügyvédtől. — Törvénykezési Szemle: A prdts. 113. §-a igényperben. B. K.-tól.
MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Polgári házasság.

I.*

Közel egy százada annak, hogy a magyar királynak született II. József császár házassági nyílt-parancsa napvilágot látott. Az 1786. évi márczius 6. napján történt. Ez a patens a magyar hazának egy általános, minden alattvalót kötelező házassági jogot teremtett meg. Az egyházi törvény helyére a világi törvényt plántálta, egyházi bíró helyébe világi bírót ültetett.

Ime a polgári házasság intézményének egy hatalmas ténye a jogtörténetben. Még respectálja ugyan több tekintetben az egyháznak a házasság iránti nézeteit, de semmiféle más jogforrást nem ismer el, mint az állam törvényét, semmiféle más bírói hatóságot nem fogad el, mint az állami, a világi bíróság hatalmát.

Ekkor állott a josefinismus, a melyre Ausztria mindig büszke lehet, delelő pontján. A hanyatlásnak tehát hamar be kellett következni. Hogy is lett volna tartható az a rendszer, a mely a házassági jogban is alárendelte az egyházat az államnak. A vallásfelekezet papja a patens értelmében tartozott esketni. Ez nem a szabad egyház szabad államban theoremája.

Erre már csak később került a sor. Nyomaira a polgári házasság történelmében is akadhatni. «Libera chiesa in libero stato» voltak a haldokló Cavour végszavai. És ez valójában sokat is jelent Olaszország történetében, a mi azonban annak az általános igazságát még nem bizonyítja. A polgári házasság terén nem a legüdvösebb eredményeket szülte. Avval a facultativ polgári házasság intézménye járna karöltve. Azonban maga Olaszország sem merte az egyházzal a minden egyes házassági esetben megújuló versengést provocálni. Maga Olaszország sem merte a szabad egyház szabad államban elvét következetesen megvalósítani, hanem kénytelen volt a polgári házasság kérdésében a mérleget az állam javára billenteni. A szabad egyház szabad államban elvéből az egyház javára csak annyi jutott, hogy az egyházi házasság a polgári hatóság előtti házasságot megelőzheti. Ezen fővonatkozásban különbözik az olasz házasság a francziától, a mely csak utóbb a polgári hatóság előtt végzett házasság után engedi meg azt, hogy a házasságok az egyház színe elé járuljanak. És mi Olaszországban a következmény?

Az hogy azok, a kiket az egyház összeadott, később a polgári hatóság elébe menni áttallanak s így az egyház előtt kötött házasság, mint melyet a polgári hatóság előtti eljárásnak követni kellett volna, az állam szempontjából concubinatus.

Mi a tanúság mindezekből?

Az, hogy sem a josefinismus, sem a szabad egyház

* A jogügyi bizottság legközelebb tanácskozás alá veszi a polgári házasságról szóló törvényjavaslatot. Az itt közölt két felszólalás bő anyagot szolgáltat a tárgyaláshoz. Szerk.

szabad államban theoremája nem képes a házasság intézményét biztos alapokra fektetni. Azt a történelem, ezt a társadalom hazudtolja meg. A kettő között áll mintegy a francia polgári házasság intézménye. Nem a theoria csinálta, de a praxis, a forradalom. Bello paratur pax, mondja Cornelius Nepos, és valójában a forradalom szülte meg — adja a békét. Az állam és egyház közötti féktelen harcot a francia polgári házasság képes csak paralyzálni. A francia polgári házasság az, a mely hivatva van Európa közönséges jogává válni. A többi mind ephemer, elsöpri az idő. A francia polgári házasság eltüri az egyházi törvényhozást, de a állami törvényhozást állítja az előtérbe. A házasság polgári ügylet, tehát az állam szabályozza, az állam előtt köttetik, az állam bírálja meg. Nem zárja ki azonban azt, hogy a már létesült házasságot az egyház is a saját törvényei szempontjából a szentség jellegével lássa el. Semmikép sem kényszeríti a papot, mint a josefinismus, világi törvény értelmében végezni az esketést. Ezen szempont aztán az államnak nagyobb cselekvési tért is biztosít a házasság szabályozása körül. Nem kénytelen semmi tekintetben magát az egyházi házassági tilalmak respectálása által lehetőleg elviselhetővé tenni. Csak annyiban respectálja az egyházi tilalmakat, a mennyiben azok örökös igazságok. Ezen helyes álláspontnak felel meg a francia polgári házasság. Ezen az intézményen aztán semmiféle politikai rázkodás sem tudott változtatni. Hajótörést szenvedett azon Franciaországban még az ultramontanizmus is. A Franciaországban restaurált királyság alatt intéztettek ugyan ellene támadások, de mind hiába. A midőn XVIII. Lajos alatt a conco datum a szent székkel megkötött, ez mitsem változtatott a legutóbb a Code Napoleonban megcodifikált házassági jogon. A restauratio az egészen csak azt a változtatást tette, hogy a polgári házassági köteleket felbonthatatlanná tette, a mi azonban a polgári házasság intézményének lényegén mitsem változtat, hacsak minden indokolás nélkül a felbonthatóságot categoricus imperativusként el nem fogadjuk. A felbonthatatlanság annyira a francia nép jellemében rejlik, hogy ezt legutóbb a szerzeteseket elűzött republica is szentesíté.

De térjünk saját hazánkra vissza.

Mi is tulajdonkép az 1786. évi márczius 6-ki patens sorsa, története.

Ugy látszik azt se tudjuk, hogy az polgári házasság volt s polgári házasság még mai napig is azon a téren, a melyre az 1790. évi 26. tczikk által szorítottatott, t. i. a protestáns házasság, illetőleg a protestáns fél házassága tekintetében. Erre az ignorantiára vagy talán csak ignorálásra mutatnak a zsidó és keresztény közötti házasságról szóló törvényjavaslat indokai. Egy nagy történelmi tény előtt szemet huny. Nem meri azt világosan megmondani, hogy a József-féle nyíltparancsban szabályzott házasság valójában polgári házasság, s hogy e polgári házasság a protestáns félre nézve még ma is létezik. Azt is el lehetett volna rádásul kiindulási pont gyanánt mondani, hogy a mai zsidó házasság is — úgy a mint az az udvari cancelláriai rendeletben szabályozva van — polgári házasság. Igaz, hogy úgy a József-féle patensben, mint a zsidó házasságot sza-

bályozó rendeletben a házasság intézménye — bármennyire is polgári — nincs a mai felfogás szerint saecularizálva, de ez nem változtat a dolgon. A legtöbb polgári házasság nincs saecularizálva, kánonjogi elvektől mentesítve. Az hatalmas lépés a házasság világivá tétele körül, ha a házasság polgári hatóság előtt kötendő, de nem ez a polgári házasság *conditio sine qua non*-ja. A josefinistikus házasság polgári házasság, habár *parochus*, *pastor* vagy *papa* előtt kötöttetett. Arra, hogy polgári házasságról szóljunk, elég annyi, hogy a házasságot világi törvény szabályozza és hivatott bírása világi bíróság legyen.

Mindezt jó lett volna a törvényjavaslat indokolásában annyival inkább elmondani, hogy legalább is legfelsőbb helyen, hova a törvényjavaslat alkotmányos tárgyalás előtt bemutatott, megtudják azt, hogy korántsem feleltük el a *dynastia* azon fénykorát, a melyet a josefinistikus politika képvisel. Már csak azért is jó lett volna mindezt elmondani, hogy a jeget annál könnyebben megtörhessük.

Igen annak az 1786. évi nyiltparancsnak meg van a maga, Ő Felsője mindkét országában kitörölhetlen emléke. Ez az, a mi az osztrák polgári törvénykönyvbe átment, s a melyre az osztrák törvényben foglalt szerkezetében vissza is tért a *dynastia*, a mint a hierarchia befolyása alól magát emancipálta. A josefinismusra tért vissza akkor, a midőn 1867. évi május 25-én az 1855. évi concordatumban foglalt házassági jogot hatályon kívül helyezte s visszaállította az osztrák polgári törvénykönyvnek a házassági jogot szabályzó részét a házasság fölött ítélő világi bíróságokkal együtt. A josefinismus immár javított kiadását érte meg. Nem octroyáltatik többé a papokra a polgári törvénykönyv, jogukban áll egyházi törvények, lelkiismeretök sugallatára hallgatni s megtagadni a felek összeadatását, ha az osztrák polgári törvénykönyv és az egyházi törvények között *collisio* van. Erre az esetre gondoskodva van arról, hogy a polgári hatóság adhassa össze a feleket. (*Nothcivilehe*). De a josefinismus még egy másik lépést is tett előre. Azt az elvet, hogy csak keresztény és keresztény adható össze, az által törte át, hogy a vallásfelekezeteken kívül álló felek (*confessionslos*) házasságát is elismerte, ezeket is szükség esetén polgári házasság által adatja össze. Ezen a terén is a történelmi forrásra az osztr. polg. törvénykönyvre tért Ausztria vissza, evvel füzte össze, hozta összefüggésbe az új reformot. Ime a jogfolytonosság a törvényhozásban.

Kérdés most már az, nem-e lett volna jó nálunk is úgy eljárni, hogy a részleg érvényben levő 1786. évi nyiltparancsot a törvényjavaslat által behozandó házasságra, a zsidó és keresztény közötti házasságra is kiterjesztettük volna, a helyett, hogy egy részletes s eléggé terjedelmes törvényt csináljunk. Annyival inkább megfontolandó indok, mivel a polgári törvénykönyvben kell majd a házassági jogot szabályozni. Minek volt ennek *præjudicálni*? Lassan kiépíthettük volna a polgári házasság intézményét egy már létező alapon, addig is, míg a polgári törvénykönyv elkészül. És ez mindössze néhány szakaszba került volna, a korona előtt sem vett volna magát úgy ki a dolog, mint egy egészen új törvény. Jó lett volna a törvényjavaslat érdekében a korona előtt a josefinismussal korteskodni. Talán ennek lett volna varázsereje, úgy hamarabb célzt érhattünk volna. Egyszerűen hatályon kívül helyeztük volna az 1786. évi nyiltparancs 10. §-át, mely tiltja a keresztény és nem keresztény között a házasság létrejöttét s arról a polgári hatóságról gondoskodtunk volna, mely előtt a házasság megköthető. A házasság körüli eljárást elég lett volna rendeletileg szabályozni.

Igaz ugyan, hogy a törvényjavaslat indokolása azt vallja, hogy az 1786. évi nyiltparancsra támaszkodott. De ha ez így is volna, annál kevésbé lett volna szükséges a már létező jogszabályt repetálni. A dolog azonban nem is így áll.

A törvényjavaslat szakaszai legtöbb helyen összevágtnak az 1811-ben publicált osztrák polgári törvénykönyv szakaszaival és pedig a hivatalos magyar fordítással. A faulenczer nem az 1786. évi nyiltparancs, hanem az osztr. polg. törvénykönyv volt. És ezt az eljárást aztán avval sem lehet menteni, hogy tekintettel «a jogtudomány fejlődésére és a külföldi törvényhozásra» kellett az 1786. évi patenst «változtatások» által javítani. A tudomány és törvényhozás fejlődése az 1811-ben publicált osztr. polg. törvénykönyvvel nem záródott le. Vagy talán az egyes magyar törvények belecitálását, a minő a gyámsági törvény, a polg. törv. rendtartás, a vallásfelekezetek viszonzosságáról szóló törvény stb. érti a jogtudomány fejlődése alatt. Hisz még ha ez is volna a jogtudomány és törvényhozás fejlődése, ezt megteszi magától is majd az élet. Mi szükség ezek miatt egy *compendiosus* javaslatra?

Avagy a javaslat nemzetközi részében van lerakva a tudomány és törvényhozás fejlődése?

Kérdezzük itt is, mi szükség van ezekre a nemzetközi jelentőségű utmutatásokra. Hisz ezek nem a törvényhozás tolla alá való jogszabályok, hanem a gyakorlati életre szánt újmutatások. Azt hiszi a törvényjavaslat, hogy azok nélkül a gyakorlati élet nem fog eligazodni tudni? Hát ha mi a polgári házasság egy bizonyos intézményét törvényhozásilag elismerjük, hát evvel nincs az is elismerve, hogy ilyen fajtájú külföldön kötött polgári házasság is érvényes? Avagy szükséges volt azt megmondani, hogy a külföldi személyes képessége a nálunk kötött házasság esetében minő törvény szerint bírálendő el? Még arra sem volt szükség, hogy az is megmondassék, hogy ezen majdani törvény előtt, de az ezen törvény feltételeinek is megfelelőleg magyar honosok által külföldön kötött polgári házasság érvényes. A házasság, tudjuk jól, nem közönséges *contractus*. A házassági törvényhozás *juris publici* természetű s így visszaható erővel is bír. Félő, hogy azokkal a nemzetközi tételekkel, melyek doktrinája még mindig csepfolyós, a gyakorlati élet fejlődése csak megakasztatnék. Akadály, bilincs találnának lenni. Átalában még csak annyit jegyezek itt meg, hogy ha tudományos dolgokat akar a törvényjavaslat itt elmondani, a melyek miatt nem fér a bőrében, hagyja azt másokra. Avagy joga van annak tudományos kicsapongásokra, a ki például azt állítja, hogy eddigelé nem voltak a bíróságaink illetékesek külföldön polgári hatóság előtt kötött házasság felett itélni? Hát hogy azt voltak kénytelennek kimondani, hogy az ilyen külföldi, világi hatóság előtt kötött polgári házasság érvénytelen, ebből az következik, hogy eddigelé nem volt *competentiájok*? Hisz a törvénycsinálás oekonomiája annyira sülyedett a törvényjavaslat szerzőjének keze alatt, hogy a birói hatáskörrel szóló fejzetben helyezte el azt a szabályt, hogy ha a polgárilag összeadott zsidó és keresztény közül a zsidó valamely bevett vallásfelekezetbe áttér s így aztán a felek újra házasodnak az egyház előtt, az első házasság megszűnik.

De egyáltalán miért kellett ezt a szabályt — ha elrejtve is — statuálni? Ez ha egyszerűen a József-féle patens életbeléptetése némi módosítással történnék meg, szóba se jöhetett volna. Avagy azt akarják velünk elhíttetni, hogy azt a szabályozást a király kívánta, kinek *dynastikus* multja a josefinismus, a ki azt a szabályt Ausztriában sem engedte meg. Királyunk nem érdemelte, hogy ilyesfélét akaszszanak a nyakába.

Mit szólunk a törvényjavaslat 1. §-áról. Olyannak kellene lennie, mint ha az 1786. év emléke csendülne meg.

E helyett ad egy rossz definitiót, a mely még arra a kételyre adott okot, hogy nem-e köthetnek polgári hatóság előtt házasságot keresztény és keresztény, zsidó és zsidó, (házasságot polgári hatóság előtt csak keresztény és izraelita vallású különböző nembeli személyek köthetnek egy-

mással), pedig csak a zsidó és keresztény közötti házasságról akar beszélni.

Még nagyobb hibája az 1. §-nak, hogy nem mondja meg — ámbár talán így gondolja — hogy a zsidó és keresztény közötti házasság *csakis* polgári hatóság előtt jöhet létre.

Az 1. §. zsidó és keresztény között obligatorius polgári hatóság előtti házasságot akart teremteni, de ennek a kimondása a tollban maradt.

Pedig azt kimondani egyáltalán nem lett volna felesleges. A zsidó confessio magában véve nem zárja ki azt, hogy a zsidó pap a zsidót kereszténnyel összeadja. Ezért tiltotta az ilyen házasságot Szent László királyunk (I. 10.), a kinek ha a törvényéről a törvényjavaslat meg nem felekezett volna, talán világosan kiemeli, hogy az az ő házassága csak polgári hatóság előtt jöhet létre. Egy kis jogtörténeti ismeret reá vezette volna. Hja, de az osztrák házassági törvényhozás is cserben hagyta, mert Ausztriában nincs zsidó és keresztény közötti házasság, erre nincs is minta. Ott a «confessionslos» segítségével jutnak el a célhoz s polgári hatóság által csak kiegészítőleg adathatnak össze (Noth-Civilehe), a mennyiben t. i. előbb a papnál célt nem érhetnek. Nálunk úgy látszik a zsidó és keresztény közt obligatorius p. hatóság előtti házasságot akartak csinálni; jó lesz tehát az 1. §-ban a sok felesleges szó helyett azt iktatni be, hogy azok csakis polgári hatóság előtt köthetnek házasságot. Különös, hogy ez akkor maradt ki, a midőn a törvényjavaslat ugyanis a gyöngébbek kedvéért nyult oly hosszúra.

Láthatja most már úgy nagyjában és lényegében az olvasó, hogy miből áll a törvényjavaslat. Következtetést vonhat arra nézve is, hogy miben áll a codificatio ügye általában. Szomorú valóság, szomorú jövő. Érezte velem együtt, hogy akkor, a midőn a polgári házasság intézményének történelmi megvilágításán kezdtünk s egyszerre törvényjavaslatunkra kellett rátérnünk: mindketten alábukunk. Most látjuk csak innen alulról igazán, hogy milyen nagy, milyen elérhetlen reánk nézve az általánosan kötelező a polgári hatóság előtti házasság mai értelmében. Csillagvizsgálókká leszünk s nagyító üveggel vizsgáljuk az európai jogélet jelenségeit. És vajon eljön-e valaha az ideje annak, hogy a magyar az általánosan kötelező, polgári hatóság előtti házasság intézményét megérje? Hisz még az 1868. évben, a midőn a prt. javaslatában csak arról volt szó, hogy a világi bíróságok vegyék át a zentszéktől a házassági ügyekben való bíraskodást, a nemzet képviselőtestülete vetet mondott. Most meg itt az új törvényjavaslat.

Dr. Kováts Gyula,
budapesti ügyvéd.

II.

Az igazságügyminiszter betérjesztette a törvényjavaslatot «a keresztény és izraelita között, valamint az országgon kívül kötött polgári házasságról.»

Hát ez az, a minek betérjesztésére az igazságügyminiszter ismételtén utasított? Ez az a polgári házasság, a mit a közvélemény és az országgyűlés évek óta sürget?

Az új törvényjavaslat a polgári jogegyenlőség elvének megtagadása, a középkori személyes jogok rendszerének folyamánya, az állam fenhatóságának feladása a házassági jog terén.

A házassági intézmény minden polgárra, rang-, vagyon- és valláskülömbőség nélkül ugyanaz. A házastársak egymás iránti jogai a házassági viszony tartamának idején, a házasságból született gyermekek jogai az ország minden polgárraira nézve egyenlők. A házasság a társadalom, az állam alapja, magánjogi szerződés alapján jön létre; tekintet nélkül a házaspár hitvallására egy és ugyanazon *világi* célok megvalósítására irányul. Miért legyen tehát a ház-

sági jog egyházi, miért legyen az egyenlőtlen? A törvényjavaslat általános indokolásában hangsúlyoztatik, hogy a társadalom követelménye, miszerint a házasság alakszerűségei és feltételei a különböző államokban lehetőleg egyenlően szabályoztassanak; mennyivel inkább követeli a társadalom, *hogy azok egy és ugyanazon államban egyenlően szabályoztassanak.*

A javaslat általános indokolásában elősmertetik, miszerint az erkölcsiség követelménye, hogy az állampolgárok házassági akadályok által ne ösztönöztessenek erkölcstelen cselekvényekre, milyenek: a nem belső meggyőződésből történő hitváltoztatás, a belföldi törvény kijátszása végett külföldön kötött házasságok, vadházasságban élés stb.

Sajátságos következetesség. Hát hol történnek a legtöbb áttérések házassági akadály elhárítása céljából? Talán a zsidóknál? Vagy csak az erkölcstelenség, ha zsidó tér át meggyőződés nélkül keresztény hitre, s ha katolikus változtatja így hitét, ez nem erkölcstelenség? Avagy csak a zsidók erkölcsössége fekszik az igazságügyminiszter ur szívéen, saját hitsorsosaié pedig nem? Tehát azért, hogy évenként 10—15 zsidó valahogy át ne térjen, *szükséges* törvényt csinálni és a polgári házasságot részökre behozni, azért azonban, hogy évenként száz meg száz katolikus változtatja hitét, és ezer meg ezer él vadházasságban házassági akadály miatt, *nem szükséges?*

Miért nem? A javaslat indokolása erre is tud felelni. Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy hazánkban mindig azon felfogás volt uralkodó, hogy a házasság érvényes megkötéséhez az egyházi esketés szükséges. Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy ez ma is a nemzet nagyobb részének meggyőződése, vallási érzülete. Ezen közel ezredéves gyakorlat által megállapodott vallási érzületet nem szabad kényszerítő szükség nélkül megsérteni.

Erre mi azt válaszoljuk.

Hogy milyen felfogás volt hazánkban a multban uralkodó, az figyelembe nem jöhet, mert ha az ezredéves meggyőződés egy új törvény alkotásánál irányadó volna, akkor reformot egyáltalában nem lehetne életbeléptetni, akkor a boszorkány-pereket sem lehetett volna megszüntetni, mert közel ezredéves vallási meggyőződése volt a nemzet többségének, hogy boszorkányok vannak és hogy azokat megégetni Isten előtt kedves dolog. Hogy mi a nemzet nagyobb részének meggyőződése és akarata *a jelenben*, azt a nemzeti akaratot képviselő testület, az országgyűlés van hivatva tolmácsolni. Az országgyűlés pedig már 12 év óta folyton sürgeti a polgári házasság behozatalát, és ha sejtelve lett volna, hogy a kormány ily módon fogja kijátszani akarni a ház határozatait, bizonyosan előre is óvást tett volna ezen polgári házasságnak keresztelt izraelita-keresztény pótházasság ellen. De ha a kormány az általánosan kötelező vagy a fakultatív polgári házasság behozatala által a nemzet többségének ezredéves vallási érzületét nem akarja megsérteni, miért teszi azt a jelen törvényjavaslat által? Vagy az nem sérti meg a vallásos érzületet, ha a polgári házasság keresztény és zsidó között engedtetik meg, és csak az sérti ezen érzületet, ha mind a két fél keresztény? *Hisz az utóbbi esetben a felek elmehetnek utólag a paphoz és kiengesztelhetik megsértett vallási érzületüket, míg a javaslat által megengedett házasságnál ezen utólagos kiengesztelődés lehetősége ki van zárva.*

Mondjuk ki őszintén, nem a nemzet többsége vallási érzületének megsértésétől fél a kormány, hanem mástól fél. Attól fél, hogy meg fog bukni, ha kulturharczot kezd az egyház ellen.

A házasság a katolika hittan szerint szentség, és ennél fogva az egyház nem engedheti meg, hogy az állam a házasságot oly törvényeknek vessze alá, melyek a házasság szentség-természetével ellentétben állanak.